

рівні, може забезпечити реалізацію міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених в Україні [4, с. 254].

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>

2. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями: Правила. Міжнар. док. від 30 серп. 1955 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_212.

3. Романов М. В. Цілі покарання: від ідеологічних міфів до реальності. URL: <http://khp.org/index.php?id=1489060894>.

9. Краснокутський О. В. Класифікація міжнародно-правових механізмів забезпечення прав засуджених до позбавлення волі. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 6. С. 251–255.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-462-0-56>

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАКТИКА ЄСПЛ

Потапов Ігор Федорович

здобувач кафедри кримінального права, процесу і криміналістики

Науковий керівник: Вільгушинський Михайло Йосипович

доктор юридичних наук, професор, перший проректор

Київський університет інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

м. Київ, Україна

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, згідно ст.3 Конституції України [1]. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом (стаття 29 Конституції України) [1].

Відповідно до пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожному забезпечено право на свободу та особисту недоторканність [2] Винятками з цього права є шість типів обставин, які сформульовані в наступних 6 підпунктах пункту 1 статті

5 Конвенції, які є завершеним переліком виключень із загального правила [2]. У пункті 1 статті 5 Конвенції також наголошується, що нікого не може бути позбавлено свободи, крім вказаних 6 випадків і відповідно до процедури, встановленої законом. Термін «закон», який використовується в Конвенції, не означає виключно внутрішні законодавчі та підзаконні акти, а має більш широкий та об'єктивний зміст. У випадку, коли держава позбавляє свободи фізичну особу на більший строк, аніж це передбачено внутрішнім законодавством, таке позбавлення свободи порушує конвенційне положення [2].

Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку з військовою агресією проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24.02.2023 [3]. Визначення поняття воєнний стан надано законодавцем в Законі України від 12 травня 2015 року № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» [4].

У зв'язку з цим до чинного законодавства України було внесено низку суттєвих змін, які викликані реаліями воєнного стану, в якому перебуває наша країна вже понад 3 роки. Так, суттєві зміни було внесено Верховною Радою України 14.04.2022 року до Кримінального процесуального Кодексу України [5] Законом України № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [6]. Ці зміни повинні були забезпечити ефективність розслідування кримінальних правопорушень під час дії в Україні воєнного стану.

Зрозумілим є те, що під час воєнного стану є певна специфіка при проведенні слідчих (розшукових) дій. Наразі, згідно п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України під час проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язане з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису [6].

При дослідженні обставин у межах досудового розслідування в умовах відсутності доступу до території, де були вчинені кримінальні правопорушення, особливого значення набувають показання. Показання потерпілих і свідків є джерелом фактичної інформації, що стосується вчинення кримінального правопорушення.

Відповідно до положень КПК України суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання або отриманих у порядку, передбаченому ст. 225 КПК України. Суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилатися на них, крім порядку отримання показань, визначеного ст. 615 цього Кодексу [7].

Разом з тим, необхідно зауважити, що законодавець, урахувавши специфіку воєнного стану, запровадив виняток із загального правила й зазначив у ч. 11 ст. 615 КПК України, що показання, отримані під час допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації [6].

При цьому показання, отримані під час допиту підозрюваного, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо в такому допиті брав участь захисник, а хід і результати проведення допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації [6]. У ряді рішень, прийнятих Європейським судом з прав людини було наголошено на цінності таких відеоматеріалів. При цьому при використанні відеозапису із показаннями свідка чи потерпілого ЄСПЛ звертає увагу на те, чи була можливість у підозрюваного або обвинуваченого ставити питання особі, що надає показання [8].

Водночас, у своїх рішеннях ЄСПЛ вказує на те, що звернення до цього заходу в кожному конкретному кримінальному провадженні має служити законній меті, а порядок надання показів повинен бути сумісний з вимогами щодо дотримання належної судової процедури, як це встановлено у ст. 6 Конвенції. На цьому, зокрема, наголосив ЄСПЛ у своєму рішенні від 13.06.2019 у справі «Marcello Viola v. Italy». Отже, якщо не було підстав для проведення відеоконференції, не було перешкод для того, щоб особа з'явилася у суді, то в такому випадку ЄСПЛ може вважати, що використання відеоконференції не відповідає ст. 6 Конвенції [9].

Як зазначила одна із судій Кримінального касаційного суду Верховного Суду, сьогодні обставини багатьох кримінальних правопорушень можуть бути доведені значною мірою також за допомогою електронних доказів, які є різновидом такого джерела доказів, як документи. В окремих випадках електронні докази можуть бути розцінені як речові докази. При цьому докази повинні відповідати

тим критеріям і властивостям, які передбачені законом, щоб не виникало питання про їх недопустимість і суд міг покласти їх в основу судового рішення [7]. Разом з тим, введення воєнного стану на всій території України та внесення змін, запровадження новел у КПК України щодо особливого режиму досудового розслідування, судового розгляду в таких умовах не означає автоматичного застосування "особливих положень" на всій території України. Під час застосування цих положень мають бути дотримані вимоги, визначені законом. Зокрема, у протоколі слідчих дій має бути обов'язково зазначено обставини, у зв'язку з якими не були залучені поняті [7].

На нашу думку, з огляду на складність застосування на практиці норм ст. 615 КПК України, дуже важливою є правова визначеність у питанні щодо особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Відповідно до частини 5 статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус судів» від 02.06.2016 висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права [10]. Тому, на нашу думку, є необхідність у вивченні практичними працівниками правоохоронних органів правових позицій Верховного Суду з питань застосування вищезазначених норм кримінального процесуального законодавства України. Оскільки чинне наразі кримінальне процесуальне законодавство потребує ефективного застосування на практиці, з дотриманням конституційних прав і свобод громадян.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України №64/2022 від 24.02.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top>.
5. Кримінальний процесуальний Кодекс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/Text>.

6. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14.04.2022 № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>.

7. Олександра Яновська. Докази та доказування в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану: практика Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1326181/>.

8. Драган О.В. Особливості допиту осіб під час воєнного стану та процесуального керівництва прокурора. *Психологічна допомога в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнського круглого столу (Київ, 18 травня 2023 року) [Електронний ресурс]./ За наук.ред. В.В. Тильчика, Ю.Л. Вітомського, О.А. Назарова, С.Ю. Бондаренка, В.В. Волошиної та ін., Київський університет інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»*. Київ: Видавник Назаров О.А., 2023. С. 48-54. URL: <https://cutt.ly/mwqF4TWV>.

9. Рішення ЄСПЛ від 13.06.2019 у справі «Marcello Viola v. Italy» URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22languageisocode%22>.

10. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 року №2453-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41–42, № 43, № 44–45, ст.529.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-462-0-57>

МОДЕЛЬ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Сеник Тарас Богданович

*доктор філософії у галузі права,
старший викладач кафедри кримінального права та процесу
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна*

Кожна країна закріпила нормативну модель судового розгляду у кримінальному провадженні, однак важливо відрізнити нормативну модель кримінального процесу від ідеальної моделі, інакше кажучи, теоретичної моделі судового розгляду у кримінальному провадженні.

У науковій літературі панує думка, що ідеальна модель судового розгляду використовується тільки для опису певної моделі, яка не існує в реальності та слугує прикладом певних правових явищ. Окрім того,